

Renata Kucharzyk

Z zagadnień leksyki gwarowej – polskie ludowe nazwy ważek

1. Uwagi wstępne

Celem tego opracowania jest przedstawienie i omówienie polskich ludowych nazw ważek, ze szczególnym uwzględnieniem procesów motywacyjnych, które doprowadziły do powstania tych nazw.

W systematyce nazwa *ważki* oznacza drapieżne owady z rzędu Odonata, na który składa się około 5 tysięcy gatunków, z czego w Polsce występują 73 gatunki. Ważka to owad związany z wodą. Dorosłe postaci żyją wprawdzie na lądzie, ale w pobliżu zbiorników wodnych, natomiast larwy przebywają w środowisku wodnym. Zarówno dorosły osobnik, jak i larwa są drapieżnikami (Bernard 1995). Ważki zwracają uwagę przede wszystkim niezwykłym wyglądem, a także niepospolitymi umiejętnościami latania. Odgrywają też ważną rolę w utrzymaniu równowagi w świecie owadów. Już na początku XX wieku tak o tym pisał Józef Dziędzielewicz, jeden z najbardziej zasłużonych polskich entomologów, autor pracy *Ważki Galicji i przyległych krajów polskich*: „Jako owady drapieżne, żywiące się innymi owadami ważne zajmują miejsce w gospodarstwie przyrody, a to dlatego że utrzymują równowagę, zapobiegając zbyt niemu rozmnażaniu się szczególnie owadów szkodliwych, wobec których czy to rolnik, czy ogrodnik, często jest bezradnym” (Dziędzielewicz 1902, 1).

Wydaje się, że przeciętny użytkownik języka nie ma świadomości występowania tak wielu gatunków ważek i znajduje to wyraz na płaszczyźnie leksykalnej języka. Jeśli prześledzimy zapisy w słownikach polszczyzny ogólnej, to okaże się, że wyraz *ważka* odnosi się do każdego owada z rzędu Odonata. Na przykład w SJP Dor *ważka* jest opisana w następujący sposób: „owad drapieżny z rzędu o tej samej nazwie (Odonata), zwykle jaskrawo ubarwiony, o wielkich oczach i dwu parach przezroczystych błoniastych skrzydeł; żyje nad wodami (w postaci larw w wodzie); żywi się owadami; w Polsce znanych kilkadziesiąt gatunków”. W podobny sposób definiują ważkę inne słowniki języka polskiego.

Nazwy tego owada w niektórych językach i dialektach były już przedmiotem zainteresowania lingwistów i entomologów. Zauważali oni olbrzymią różnorodność nazw ważek i podejmowali próby zbadania tego zjawiska. Warto tu zwrócić uwagę na listę leksemów oznaczających ważkę z niemieckiego obszaru językowego, przedstawioną przez Walthera Mitzkę w *Deutscher Wortatlas* (1953, 17–19), obejmującą około dwóch tysięcy jednostek leksykalnych. Mapa poświęcona temu owadowi znajduje się także w OLA (1988), co daje nam dostęp do bogatego materiału z obszarów słowiańskich.

2. Tło kulturowe

Ważka zajmuje trwałe miejsce w podaniach i przesądach ludów z różnych kręgów kulturowych¹. W folklorze światowym można znaleźć wiele opowieści łączących się z tym owadem. Ważka ze względu na swój niezwykle wygląd często budziła grozę wśród ludzi. Powszechne było przekonanie, że te drapieżne owady gryzą, a ich ukąszenie bywa bardzo niebezpieczne, czasem nawet śmiertelne. Strach przed ważkami potęgowała wiara, iż mogą one wejść do uszu i je uszkodzić (por. niem. lokalne nazwy ważki *Ohrenbohrer* ‘wierdarka do uszu’, *Ohrenstecher* ‘wykłuwacz uszu’). Niektórzy ludzie uważali również, że ważki wykłupują oczy (niem. *Augenstecher* ‘wykłuwacz oczu’). Gdzieś tam straszono, że owady te zszywają palce u rąk lub nóg śpiącym ludziom albo usta krzykliwym kobietom, przeklinającym mężczyznom czy kłamiącym dzieciom (por. ang. *ear sewer* ‘szwacz uszu’).

Ważkę często uważano za atrybut diabła – na przykład w Rumunii nazywano ją *calul dracului* ‘koń diabła’, podobnie we Francji *cheveau du diable* ‘koń diabła’, *l’aiguille du diable* ‘igła diabła’, w Hiszpanii *caballito del diablo* ‘konik

---

¹ Wiadomości na temat obecności ważek w folklorze światowym podaję, opierając się głównie na dwóch opracowaniach: Sa rot (1958) oraz Mitchell, Lasswell (2005).

diabła’, a w Stanach Zjednoczonych *devil’s darning needle* ‘diabelska igła do cerowania’. W Szwecji panował przesąd, że diabeł wykorzystywał te owady do ważenia ludzkich dusz. Latająca nad głową człowieka ważka była zapowiedzią nadchodzącego nieszczęścia. W niektórych kręgach kulturowych pojawiało się przekonanie, że ważki są sługami czarownic (por. niem. *Hexenschneider* ‘krawiec czarownicy’, *Hexenpferd* ‘koń czarownicy’).

W wierzeniach kilku narodów przewijają się motywy łączące owady z rzędu Odonata z węzami i żmijami (por. niem. *Schlangenfliege* ‘węzowa mucha’, *Schlangenfalter* ‘węzowy motyl’, *Schlangenkopf* ‘węzowa głowa’, *Natterhalter* ‘pastuch żmii’, *Natterkopf* ‘głowa żmii’, *Natterschwester* ‘siostra żmii’). W kulturze anglosaskiej znajdujemy wątek mówiący o tym, że ważki są sługami węży i mają moc ich ożywania, stąd też nazwa *snake doctor* ‘lekarz węży’. Gdzieś wierzono także, że ukąszenie ważki jest zabójcze dla koni (por. niem. *Pferdeschlächter* ‘zabójca koni’).

Niewątpliwie w kulturze Zachodu negatywne asocjacje są dominujące. Na dodatnie konotacje związane z ważką mogą wskazywać następujące nazwy ang. *damselfly* ‘panna mucha’, niem. *Sommerpuppe* ‘letnia lalka’, *Sonnenfrau* ‘słoneczna pani’, fr. *demoiselle* ‘panna’.

Zupełnie inaczej traktuje się ważkę w kulturach Dalekiego Wschodu. Tam owad ten wyzwała pozytywne skojarzenia, np. w Japonii ważka symbolizuje siłę, odwagę; uważa się, że przynosi szczęście i zwiastuje sukces. Także w Chinach ważka cieszy się szacunkiem i przypisuje się jej lecznicze właściwości.

Jeśli chodzi o swego rodzaju mitologię wiążącą się z tym owadem, to w Słowiańszczyźnie jest znacznie mniej śladów dawnych wierzeń na temat ważki niż np. w kulturze germańskiej czy anglosaskiej. Aleksandr V. Gura (1997, 522–524), który zajmował się symboliką zwierząt na obszarach słowiańskich, stwierdził, że w materiale, do którego udało mu się dotrzeć, brak podań dotyczących ważki, ale z pewnością musiało istnieć wiele przesądów związanych z tym owadem, o czym świadczą jego nazwy. I tak w wyobrażeniach ludów słowiańskich ważkę utożsamiano z diabłem, np. ukr. *чортук*, a także z innymi siłami nieczystymi, np. słwn. *striga*. Kojarżono ją również z czarownicą, np. ukr. *босорканя, зализна баба* ‘wiedźma’. Podobnie jak w kulturach zachodnich, także u Słowian pojawiają się nazwy, które wskazują na powiązania ważek z gadami (wąż, żmija) w procesie różnorodnych asocjacji, np. chorw. *zmijin stric* ‘stryj węża’, śl. *hadow sluha* ‘węzowy sługa’, ukr. *гадячий слуга* ‘gadzi sługa’, *гадинячий помагач* ‘gadzi pomocnik’.

W porównaniu z innymi krajami w Polsce mamy mało materiałów etnograficznych dotyczących ważki. Znajdujemy np. informację o tym, że wierzono, iż ważka jest bardzo jadowita (n-tar Zb V 168). Poza tym panowało

dość ogólne przekonanie, że ważka *wielką skodę wyrządzo* (krak Lud IX 67) i w związku z tym bardzo się jej obawiano: *Gadzio główka tu leci, uciekejmy!* (ciesz SCiesz 110).

3. Analiza materiału leksykalnego

Przedmiotem analizy w tym artykule jest ponad 90 polskich gwarowych nazw ważki. Leksemy te w większości zostały wyekscerpowane z opublikowanych dotąd tomów *Słownika gwar polskich* oraz z kartoteki, będącej podstawą opracowania tego słownika. Ponadto wykorzystano kilka dodatkowych opracowań, które nie są źródłami SGP. Niewątpliwie jest to zbiór bardzo obszerny, choć z pewnością niekompletny. Zapewne nie udało się wydobyć wszystkich nazw z zasobów kartoteki SGP, a i pewnie nie wszystkie nazwy ważki funkcjonujące na polskim obszarze dialektalnym znalazły się w tej kartotece.

Pierwsza z omawianych nazw – *ważka* (też *ważka*²) pojawia się nieregularnie na obszarze całego kraju, zapewne też pod wpływem języka ogólnego, dlatego nie przytaczam tutaj pełnej dokumentacji (por. m.in. OLA m. 47 i s. 176–177, AGM VII m. 329 s. 75). Nazwa ta to kalka łac. *libellula* ‘ważka’, będącego zdrobnieniem od łac. *libella* ‘waga’ (Boryś 2005, 680) – zwisająca w powietrzu ważka nieco przypomina wagę, której szalki balansują przy ważeniu. W słownikach polszczyzny ogólnej *ważka* jako nazwa owadów z rzędu Odonata pojawia się dopiero u Lindego (1860, 233). Uważa się, że nazwę tę wprowadził do literatury Paweł Czenpiński pod koniec XVIII wieku (Cios 2006, 15). Warto nadmienić, że nazwa *ważka* (*Libellula*) w systematyce obecnie odnosi się tylko do jednego rodzaju owadów z rzędu Odonata.

W związku z tą nazwą pozostaje *libela* notowana na terenach mających styczność z językiem niemieckim (Strzybnica tar-gór; opol ZNUJ 18 s. 164; sulech OLA m. 47, złotow AJK IV s. 64³). Nazwa ta najprawdopodobniej pojawiła się w polskich gwarach pod wpływem niemieckiej nazwy *Libelle*, bezpośrednio nawiązującej do łac. *libellula*. Zresztą różne warianty nazwy odnoszącej się do łacińskiego źródłosłowa spotykamy w wielu językach – np. cz. *libela*, fr. *libellule*, hiszp. *libelula*, portug. *libelinha*. Także angielska nazwa *balance fly* ‘balansująca mucha’ odwołuje się do tych samych skojarzeń (Mitchell, Laswell 2005, 27).

---

² W nawiasach pokazuję warianty nazw, pomijam jednak różnice wynikające z cech systemowych gwar typu mazurzenie, pochylenia samogłosek itp.

³ W dokumentacji podaję zwykle po jednym poświadczeniu z powiatu; podział na powiaty jak w SGP.

W obrębie leksemów nazywających ważkę, zanotowanych na polskim obszarze dialektalnym, można wyodrębnić dużą grupę, w której mieszczą się określenia przeniesione z innych zwierząt, wykorzystujące różnorodne asocjacje, m.in. podobieństwo wyglądu, zachowania.

Najliczniej reprezentowane są nazwy odwołujące się do konia:

konik: kras, hrub, graj, białos, suw, lęb OLA m. 47; Woźniki sier; Budy biel-podl; n-dwor, węgr, os-maz, ostroł, graj AGM VII m. 329 s. 76; czar SO XIV 116; szt GMalb II 1 s. 177; ryp MacSł 58; wej SłSych II 198; byd, sęp-kraj, tuch, świec, st-gdań, chojn, kościer, wej AJK IV m. 157 s. 59; Kasz Budz 157;

*dziki konik*⁴: chodz, tuch, chojn, kościer, kar AJK IV m. 157 s. 59; Kasz Budz 157;

konik wodny: sied, os-maz, koln AGM VII m. 329 s. 76; kłodz OLA m. 47;

konik duży: ciech AGM VII m. 329 s. 76;

konik modry: pis SGOWM II 271;

konik zielony: Bilwinowo suw;

polny konik: świec, chojn AJK IV s. 59;

paśny konik: czar SO XIV 116;

spaśny konik: czar SO XIV 116;

koń: os-maz, mak-maz AGM VII m. 329 s. 76; świec, chojn, kar, kościer AJK IV m. 157 s. 58–59; wej AJK IV s. 59; Kasz Budz 157;

dziki koń: złotow, sęp-kraj, tuch, byd, świec, chojn, byt, kar, kościer AJK IV m. 157 s. 59; Kasz Budz 157;

wodny koń: chojn, kościer AJK IV m. 157 s. 59;

morski koń: tuch AJK IV m. 157 s. 59;

polny koń: złotow AJK IV m. 157 s. 59.

Wykorzystanie skojarzeń z koniem w nazwach ważki obserwujemy też w innych językach europejskich (Mitchell, Lasswell 2005, 28). Można tu przywołać zarówno nazwy słowiańskie, np. chorwackie *vilin konjic* ‘konik wiły’⁵, *konjska smrt* ‘końska śmierć’, jak i np. angielskie *devil’s horse* ‘koń diabła’, niemieckie *Teufelspferd* ‘koń diabła’, *Pferdekopf* ‘głowa konia’, hiszpańskie *caballito del diablo* ‘konik diabła’. Widać, że w większości z tych określeń odbija się wiara w demoniczny charakter ważki. Polskie nazwy raczej nie odzwierciedlają takich wierzeń albo też te wierzeniowe nawiązania są już nieczytelne ze współczesnej perspektywy.

Zauważyć należy, że nazwa ważki jest często zbieżna z nazwą konika polnego – skaczącego owada z rodziny pasikoników (Locustidae). Jak podaje Wanda Budziszewska, nazwy *konik polny*, *pasikonik* oznaczają ważkę w językach łużyckich

⁴ Pozycja przydawki w zestawieniu taka, jak zanotowano w źródle.

⁵ Wiła – żeński demon.

i południowosłowiańskich (z wyjątkiem słoweńskiego), a w bułgarskim i dialekcie kaszubskim zarówno konika polnego, jak i ważkę (Budziszewska 1965, 157)⁶.

Na polskim obszarze *pasikonik* w znaczeniu ‘ważka’ ma wyraźną geografie ograniczoną do Wielkopolski:

pasikonik: Cerekwica poz; Trzemeszno mog; Wierzyce gnieź; Radzewo śrm; Bielewo kościań, Kleszczewo śr-wp, Kramsk koniń; Lubocześnica szam; Czeszewo wrzes; wąg TomGw 165; Wp TomM 51–52; chodz, szub, wyrz, tuch AJK IV m. 157 s. 59–60; Wp Budz 157;

basikonik: wyrz AJK IV s. 60;

pasikoniczek: Kramsk koniń.

Ze względu na to, iż zdarzało się, że ważki gromadziły się w wielkiej liczbie w jednym miejscu, ludziom kojarzyły się z szarańczą i tak też należy tłumaczyć pojawienie się nazw:

szarania: węgr AGM VII s. 76;

szaraniec: mław, płoń, raw-maz AGM VII s. 76; syc OLA m. 47;

szarańcza (też *szarancza*): bił OLA m. 47; rad, grój, os-maz, przas, soch AGM VII s. 76; świec, st-gdań AJK IV m. 157 s. 61.

Tak zjawisko masowego występowania tych latających owadów opisał Józef Dzieździelewicz, autor wspomianej już pracy *Ważki Galicyi i przyległych krajów polskich*:

„Czy z braku dostatecznej ilości wody do rozwoju przyszłego pokolenia w pewnej okolicy, czy pod wpływem innych niezbadanych jeszcze przyczyn skupiają się ważki tłumnie w jednej miejscowości, poczem w rozluźnionych szeregach ciągną w dalekie nieraz strony do bardziej nawodnionych okolic. Wędrówka ta odbywa się widocznie z pewnym planem. Gromada ciągnących ważek zbija się w zastęp długi, wijący się bez przerwy nad równinami i wzgórzami, lasami, miastami. Do zwartych szeregów przyłączają się w drodze luźnie latające okazy tego samego gatunku. Spostrzegano takie wędrówki dosyć często w Europie. Jedną z większych takich wędrówek przez miasto Królewiec w r. 1852 odbyła ważka czteroplama [...]. Ważki te tworzyły kolumnę na 15 metrów szeroką, a 3 metry grubą, ciągnącą się od godziny 9 rano do zmroku. Podobną wędrówkę tej samej ważki widziano w r. 1884 ponad miastem Lwowem” (Dzieździelewicz 1902, 10).

Należy też zaznaczyć, że wyraz *szarańcza* w innych językach słowiańskich oznacza konika polnego (cz. *saranče*, śl. *saranča* – por. AJK IV 61), a jak wcześniej wspomniano, nazwa ważki jest często zbieżna z nazwami konika polnego.

⁶ W. Budziszewska (1965, 158–159) – oprócz polskich nazw – przytacza kilka słowiańskich nazw ważki: dłuż. *kónik*, głuż. *swjateje Marcyny konik*, sch. *plavi konjic*, *vilinski konjic*, mac. *водно коњче*, *вилино коњче*, błg. *водно конче*, ukr. *стрекавка*, błr. *страказа*, ros. *стрекоза*, ukr., ros. *бабка*, słwn. *kačji pastir*.

Wśród leksemów nazywających ważkę i nawiązujących do innych przedstawicieli świata zwierząt pojawia się kilka derywatów semantycznych od nazw ptaków:

kruk: świec AJK IV s. 64;

pliszka: miel OLA m. 47;

kibic: złotow AJK IV s. 64; to prawdopodobnie przeniesiona nazwa czajki (niem. *Kiebitz*, też pol. gw. *kibic* ‘czajka’).

Również wyrazy nazywające różne inne owady były podstawą do tworzenia nazw ważki:

bieda: kościer AJK IV s. 63 (*bieda* w gwarach to też ćma, motyl, mól);

jętka: Baciki Średnie siem; gr-maz, koln AGM VII m. 329 s. 76; bl. K III 71;

giez: (zbiorowe – *Co tego gzu jest nad wodą*) Podnieśno sied;

gzik: Wilków kiel; kościer, kar, wej AJK IV m. 157 s. 63; radomsz OLA m. 47;

duży gzik: kościer AJK IV m. 157 s. 63;

skoczek: złotow, kar AJK IV s. 63 (*skoczek* to nazwa konika polnego);

wodny mentel: Kozakowice ciesz (*mentel* to w gwarach motyl).

Wydaje się również, że do przeniesionych nazw owadów należy zaliczyć także *krówkę* (pis OLA m. 47), która w polskich dialektach oznacza oprócz ważki m.in. biedronkę, mrówkę, żuka gnojaka.

Niewykluczone, że niektóre z określeń będących przeniesieniem nazw innych zwierząt to okazjonalizmy, konstrukcje doraźnie użyte na opisanie owada, którego nazwy się nie zna lub nie pamięta, np. *wodny mentel*, co do którego Franciszek Bizoń, prowadzący badania w Kozakowicach koło Cieszyna, wysnuł przypuszczenie, że jest to określenie zaimprovizowane przez informatorkę. Z drugiej strony z przenoszeniem nazwy motyla na ważkę spotykamy się także w innych językach, por. np. niemieckie nazwy ważki: *Schmetterling* ‘motyl’, *Wasserschmetterling* ‘wodny motyl’.

Zbieżność nazwy ważki z nazwą innego owada widać też w leksemie *muzykant* (Olza ryb) (por. pol. gw. *muzykant* ‘truteń’), choć tu mogło dojść do niezależnej nominacji odwołującej się do skojarzeń dźwiękowych, a takie asocjacje pojawiały się także w przypadku innych nazw ważki (por. niżej np. *sykor*, *piskorz*). Nazwę *Musikant* zanotował też Mitzka (1953, 18) wśród niemieckich określeń ważki.

W zbiorze ludowych nazw ważki znajdujemy również leksem *piskorz* (*piskórz* wej AJK IV m. 157 s. 60). Mamy tu do czynienia z przypadkową zbieżnością z wyrazem nazywającym gatunek ryby (*Misgurnus fossilis*). *Piskorz* ‘ważka’ występuje tylko na północy Kaszub i jest semantyczno-leksykalną innowacją kaszubszczyzny (Handke 1969, 103, 110). Nazwa owada zapewne łączy się z czasownikiem *pišćec* ‘wydawać cienki, przenikliwy dźwięk’, co jak stwierdza H. Popowska-Taborska

– może kojarzyć się z dźwiękiem, który wytwarzają skrzydła owada podczas lotu (Boryś, Popowska-Taborska 2002, 162). Nazwy powstałe z wykorzystaniem skojarzeń dźwiękowych wymagają krótkiego komentarza. Entomolodzy w swoich opracowaniach zwykle stwierdzają, że ważki latają bezgłośnie, jednak w przypadku niektórych gatunków można usłyszeć szeleszczący odgłos skrzydeł, który jest jeszcze wyraźniejszy, gdy owad lata w miejscach gęsto zarośniętych.

W polskim materiale gwarowym znajdujemy dość liczne nazwy ważki, które świadczą o tym, że owad ten kojarzył się ludności wiejskiej z przedstawicielami gromady gadów, co jest zbieżne z tendencją obserwowaną w wielu innych językach:

gadzi⁷ łeb: myślen PJPAN 11 s. 68;

gadzia głowa: n-tar ME IX 199 i SKJ V 355; n-tar [Orawa] KąśŚl I 263; myślen PJPAN 11 s. 68;

gadzia główka: żyw Now 78; ciesz SCiesz 110; Śl ŚG 180;

gadzia mucha: Orawa [Śl] KąśŚl I 263;

gadzie żądło (też *gadze żądło*, *gadzie dziundło*): żyw OLA m. 47; Bukowina [Rum] DebGog 123;

gadziżądło (też *gadzidzundło*): Złatna żyw; Bukowina [Rum] GrKras 76;

gadziągłowa: prud, koziel SGŚ IX 179; Śl ŚG 180;

węzia głowa: n-tar Zb V 168;

węziągłowa (też *wąziągłowa*): n-tar OLA m. 47; n-sąd OLA m. 47;

węziągłowa: n-tar MPKJ I 85;

węzi łeb: krak Lud IX 67.

W przypadku powyższych nazw u podstaw procesów nominacyjnych legły skojarzenia wizualne – w wyglądzie ważki zwraca uwagę duża głowa z ogromnymi oczami, co przypomina łeb węża czy żmii. Powiązanie ważki i węża pojawia się też w nazwie *węzipastuch* (tarn OLA m. 47), ale tu mamy do czynienia z czymś więcej niż tylko z podobieństwem w wyglądzie. Podobne nazwy mamy w języku niemieckim (*Schlangenhüter* ‘węzowy pasterz’, *Natterhalter* ‘pastuch żmii’). Być może widywano ważkę latającą nad tymi gadami albo mamy tu nawiązania do jakichś wątków wierzeniowych, które trudno odtworzyć z dzisiejszej perspektywy.

Wygląd ważki, na który prawdopodobnie nałożyły się jakieś asocjacje wierzeniowe, legł u podstaw dwóch innych nazw tego owada:

rusałka: gar, płoc, pułt, wołom, łom, os-maz, sierp, koln AGM VII m. 329 s. 76;

świtezianka⁸: raw-maz AGM VII s. 76.

⁷ Trzeba zaznaczyć, że gwarowy leksem *gad* oznacza bardzo często węża.

⁸ Nie należy zapominać, że leksem *świtezianka* to także komponent nazw gatunkowych – *świtezianka błyszcząca* (*Calopteryx splendens*) i *świtezianka dziewica* (*Calopteryx virgo*).

Być może także jedna z najstarszych w języku polskim nazwa ważki – *panna*, notowana już u Lindego (1858, 37) i obecna w polszczyźnie ogólnej (SW notuje *pannę*, w SJP Dorosz *pannę wodną*), w jakimś stopniu nawiązuje do mitycznych istot, *panna wodna* bowiem to także nazwa nimfy, rusalki. Dokumentacja materiałowa nazw z tej grupy przedstawia się następująco:

panna: n-tar [Orawa], ryp, n-miej OLA m. 47; wyrz AJK IV s. 64; ryp MacSł 58; bl. K III 71;

panienka: Gryżyna kościań; czar SO XIV 116;

panna wodna (też *wodna panna*): Śl ŚG 180; brzez, kut, pias, miń-maz, sied, gtn, węgr, os-maz, pułt, płoc, mław, ciech, przas, ostroł AGM VII m. 329 s. 76.

Wygląd ważki był także podstawą procesów nominacyjnych w przypadku poniższych nazw owada:

lalka: rzesz OLA m. 47; bl. K III 71;

lątka: Baciki Średnie siem; łow, kut, przas AGM VII m. 329 s. 76; Lit K III 71;

palątka (też *polątka*⁹): SW II 805, Lit K III 71.

Wiesław Boryś (1965, 13–14) twierdzi, że nazwę *palątka* można objaśnić na dwa sposoby: 1) *Palątka* to derywat od czasownika *pałętać się*, utworzony przez dodanie przyrostka *-ka*. Uważa, że o takiej nominacji zadecydowały względy znaczeniowe – ważki w poszukiwaniu pożywienia fruują w różnych kierunkach, powoli, jakby bez celu, a więc „pałętają się”. Co istotne, nazwa *palątka* odnosi się do ważek równoskrzydłych, które charakteryzują się powolnym lotem w przeciwieństwie do latających szybko ważek różnoskrzydłych. 2) Jednak ze względu na istnienie nazwy *lątka* można również domniemywać, że to derywat od tego wyrazu utworzony przez dodanie przedrostka *pa-* (oznaczającego identyczność lub podobieństwo), wtedy nazwa *palątka* oznaczałaby ‘to, co jest podobne do lątki’.

W. Boryś, analizując nazwę *lątka*, dopuszcza możliwość, że nazwa ważki nie łączy się genetycznie z nazwą lalki. Zastanawia się, czy ta nazwa nie jest utworzona od hipotetycznego **lętać się* (jak *palątka* od *pałętać się*), z tym że taki czasownik w żadnym z języków słowiańskich nie został poświadczony. Natomiast za łąceniem *lątki* (ważki) z nazwą lalki przemawiają inne nazwy tego owada, jak np. *panna*, *wodonimfa*. Dodać należy, że za taką interpretacją przemawia też obecność gwarowej *lalki* ‘ważki’.

Franciszek Sławski (1975–1982, 88) również łączy nazwę ważki *lątka* ze staropolską nazwą lalki. Podstawą przeniesienia nazwy jest barwność, gięt-

⁹ Forma *polątka* to prawdopodobnie błędna postać nazwy, o czym przekonuje W. Boryś (1965, 12–13).

kość i smukłość owada. Odsyła przy tym do niem. nazwy *Schlankjungfer*, co dosłownie znaczy ‘wysmukła panna’. Sławski zauważa też, że w XIX wieku na oznaczenie ważki pojawiła się nazwa *pałątka*, utworzona za pomocą przedrostka *pa-* (podobnie jak w wyrazach *padół*, *pałak*).

Z wyglądem bądź też zachowaniem interesującego nas tu owada wiąże się kilka nazw, które składają się na dość zaskakującą grupę określeń równych nazwom zawodów:

kosarz: trzeb OLA m. 47 (*kosarz* w gwarach to nazwa mężczyzny koszącego zboże);

sznajder (też *śnajder*): rac, syc OLA m. 47 (*sznajder* to krawiec);

rybak: Słownikowe włod;

szklarz (też *ślklarz*): syc, częs, sierp, gtn, koniń OLA m. 47; łącz PJPAN 59 s. 991;

Maz pd i pn-zach AGM VII m. 329 s. 76; ryp, tor MacSł 58; szt, mal GMalb

II 2 s. 173; wyrz, tor, chełmiń, grudz, tcz, szt, st-gdań, gdań, kościer AJK IV

m. 157 s. 62–63; Kasz SłSych V 50; Kasz Budz 159.

Z nazwą *szklarz* wiąże się trzy inne nazwy:

ślklacz: Wilków kiel;

szklarzec: ryp MacSł 58;

szklarka: złotow B IV 385.

Przezroczyście, szkliste skrzydła ważki zwracały uwagę ludzi, co znalazło wyraz w aktach nominacji i w rezultacie mamy kilka nazw opartych na rdzeniu *szkl[ar(z)]-*. Trzeba zaznaczyć, że w oficjalnym nazewnictwie w podrzędzie ważek różnoskrzydłych spotykamy *szklarkę* (*Cordulia*), a nazwa *szklarz* jako potoczne określenie tego gatunku ważki jest notowana przez SW i SJPDorosz. A.V. Gura (1997, 524) wskazuje, że nazwa *kosarz* to wynik skojarzenia dźwięku, który wytwarza lecący owad, z odgłosem koszenia zboża. Przypuszczalnie dźwiękowe skojarzenia legły też u podstaw procesu nominacji w przypadku leksemu *sznajder* (lot owada mógł się kojarzyć z dźwiękiem, który wydaje maszyna do szycia). Nazwa *rybak* może nawiązywać do środowiska, w którym występuje ważka, albo do zachowań tego owada, który nad brzegiem zbiornika wodnego czyha na ofiarę.

Antropocentryczne widzenie świata odbija się też w kilku nazwach ważek motywowanych nazwami narodowości.

szwed: wej, kar, Gdynia AJK IV m. 157 s. 60–61; Kasz Budz 159;

szweda: wej, Gdynia AJK IV m. 157 s. 60–61; Wej SłSych V 311;

francuz: Kar zach AJK IV m. 157 s. 62;

żydek: Dąbrowa Poduchowna iłż; miń-maz OLA m. 47.

Tworzenie nazw owadów motywowanych etnonimami jest dość typowe, por. niemieckie lokalne nazwy ważki: *Franzose*, *Holländer*, *Russe*, *Schweizerjungfer*

(Mitzka 1953, 17–19) czy białoruskie określenie *москаль*. Etonimy były też podstawą do tworzenia nazw innych owadów, np. w języku ogólnym *prusak*, gwarowe *szwab* ‘karaluch’, *moskal* ‘konik polny’ (Tyrpa 2011, 277).

Ewa Rzetelska-Feleszko (1969, 131–132) nazwy *szwed*, *szweda*, *francuz* zalicza do tzw. nazw militarnych ważki. Można się tu doszukać skojarzeń owada, który czasami pojawiał się w licznych gromadach, z wojskami najeźdźców, które przetaczały się przez polską ziemię. E. Rzetelska-Feleszko łączy kaszubskie nazwy ważki fundowane przez etnonimy z innymi określeniami ważki motywowanymi „militarnie”: *strzelec*, *żołnierz*.

W gwarach zanotowano kilka nazw ważki nawiązujących do nomenklatury wojskowej:

żołnierz: kar, lęb, wej AJK IV m. 157 s. 61–62; Kasz SłSych VI 272 i Budz 159;

*żołnierz*yk: kar AJK IV s. 62;

sierzant (też *szeżant*, *szeżanc*, *szazanc*, *szeżeńc*, *szażąc*, *szażanc*, *szazanc*, *szażańc*, *sarżance*): wej, st-gdań, chojn AJK IV m. 157 s. 61;

strzelec: czar SO XIV 116; kar, wej AJK IV m. 157 s. 62; Kar SłSych V 184; Kasz Budz 159.

Żołnierz jako nazwa ważki pojawia się tylko w gwarach kaszubskich, w których występuje na dużym zwartym terenie obejmującym niemal całe powiaty wejherowski i kaszubski (Rzetelska-Feleszko 1969, 145). Także pozostałe wymienione tu leksemy mają geografie głównie kaszubską. A.V. Gura (1997, 524) uważa, że do powstania nazwy *żołnierz* przyczyniły się skojarzenia dźwiękowe – lot ważki kojarzy się z odgłosem strzelania, por. też rosyjską nazwę tego owada *стрекоза* (*стрекоматъ* ‘ćwierkać’, ‘terkotać’).

Pewne podobieństwo łączy wyżej przytoczone nazwy „militarne” i poniższe dwie nazwy ważki:

szandara: byt AJK IV s. 64;

ziandar (też *ziańder*): Rogóżnik n-tar; n-tar [Orawa] KąsSł II 741.

Można pokusić się o postawienie hipotezy, że na powstanie tych nazw miało wpływ zachowanie drapieżnego owada, który goni ofiarę tak, jak żandarm ściga podejrzanego o przestępstwo. Podobne nazwy pojawiają się na niemieckim obszarze językowym: *Polizist*, *Schandarm* (Mitzka 1953, 18).

Wśród nazw ważek odnotowano też kilka leksemów homofonicznych z imionami osobowymi:

jadwiga: p-tryb RŁTN XXII 240;

kasper: wej AJK IV s. 63;

matylda: złotow AJK IV s. 64;

tekla: Uchacze gar;

święty jan: kroś OLA m. 47.

Nie wiadomo dokładnie, jak wyglądał mechanizm powstawania tych jednostek leksykalnych. Jednak fakt, że pojawia się tu aż pięć odantroponimicznych nazw tego owada, pozwala sądzić, że mamy do czynienia z antropomorfizacją ważki, która jest owadem o bardzo charakterystycznym wyglądzie i zachowaniu, dzięki którym znalazła trwałe miejsce w wyobrażeniach ludowych. Żeńskie nazwy mogą stanowić nawiązanie do nazw *panna*, *panna wodna*, rozpowszechnionych nie tylko na polskim obszarze gwarowym (por. niem. *Jungfer* ‘panna’, *Wasserjungfer* ‘wodna panna’, *Wasserjungfrau* ‘wodna panna’). Możliwe jest również, że mamy tu do czynienia z przeniesionymi nazwami innych latających przedstawicieli świata zwierząt (por. gw. *kasper* ‘derkacz’, *święty janik* ‘robaczek świętojański’).

W zasobie polskich gwarowych nazw ważki mamy kilka, w przypadku których u podstaw nominacji legło podobieństwo do maszyn latających:

samolot: gtn, gr-maz, ostroł, płoń AGM VII s. 76;

fligier (też *fliger*): pszcz SGŚ IX 109; syc OLA m. 47; kar AJK IV s. 63 (*fligier* w gwarach to przede wszystkim samolot, ale także pilot);

flugmaszyna: czar SO XIV 116;

doppeldekel: złotow AJK IV s. 64 (niem. *Doppeldecker* ‘dwupłatowiec’);

helikopter: n-tar [Orawa] KąsŚ I 324;

eroplan: n-tar [Orawa] KąsŚ I 246.

Nazwy wykorzystujące podobieństwo owada do różnych maszyn latających są z pewnością późniejsze, bo i podstawa porównania należy do nowszych.

W analizowanym materiale mamy kilka nazw rzadkich. Są to:

sykor: wej AJK IV s. 63; jak podają autorzy AJK, wyraz prawdopodobnie motywowany przez czasownik *syczeć*;

szydło: Orawa [Śl] KąsŚ II 422; tu mamy nawiązanie do wydłużonego kształtu owada;

strzałka (też *strzelka*, *strelka*): słup LSW II 114; słup Hilf 182; zapewne również nawiązanie do wyglądu; te nazwy znalazły się w polskich gwarach pod wpływem wschodnim, por. białoruskie *str’ela*, *str’elka* (OLA s. 176);

dziumpfer: chojn AJK IV s. 64; być może jest to przekręcenie dość powszechnej niemieckiej nazwy *Jungfer*.

4. Uwagi końcowe

Zbiór leksemów nazywających owady z rzędu ważek jest bogaty i zróżnicowany. Nawet na tym samym terenie ważka mogła być postrzegana w różny sposób, inne właściwości obiektu wybijały się na pierwszy plan i to znajdowało wyraz w aktach nominacji.

W obrębie nazw ważek zanotowanych na polskim obszarze dialektalnym można wyodrębnić kilka głównych grup, a mianowicie:

- nazwy nawiązujące do wyglądu i zachowania owada, np. *ważka, panna, lalka, szklarz, ziandar*; jest to najliczniejsza grupa, w której wyróżniają się m.in.:
  - nazwy wykorzystujące skojarzenia z koniem, np. *konik, konik wodny, dziki koń*;
  - nazwy wykorzystujące skojarzenia z gadami, np. *gadzia główka, gadzia mucha, wężia głowa*;
  - nazwy będące przeniesieniem nazw innych owadów i ptaków, np. *sza- rańcza, jętka, giez, pliszka, kruk*;
  - nazwy będące przeniesieniem nazw maszyn latających, np. *fligier, he- likopter, eroplán*;
- nazwy nawiązujące zarówno do wyglądu, jak i wykorzystujące odniesienia wierzeniowe, np. *rusałka, świtezianka, wężipastuch*;
- nazwy wykorzystujące skojarzenia dźwiękowe, np. *piskorz, sykor, kosiarz*;
- nazwy będące przeniesieniem nazw militarnych, np. *żołnierz, sierżant*;
- nazwy odetnonimiczne, np. *szwed, francuz, żydek*;
- nazwy odantroponimiczne, np. *jadwiga, matylda, tekla*.

Tak przedstawiają się główne typy motywacyjno-nominacyjne leksemów wskazujących na ważki. Można stwierdzić, że polskie gwarowe nazwy odzwierciedlają większość tendencji widocznych w nazwach ważek w innych krajach Europy. Słabiej tylko odbijają się wątki magiczne, wierzeniowe, co jednak nie oznacza, że takich nie było, tylko trudno je zrekonstruować z odległej perspektywy czasowej. Można zauważyć, w procesach nominacyjnych w polskich nazwach najczęściej zaznacza się nawiązanie do wyglądu ważki i jest to zrozumiałe, gdyż owad ten wyróżnia się na tle innych kształtem, kolorystyką i właściwościami budowy.

Na koniec warto wspomnieć o tym, że niektóre nazwy ważki występujące w gwarach polskich są tożsame z nazwami w systematyce owadów. Dotyczy to *gadziogłówki, łątki, pałatki, szklarki, świtezianki* i *ważki*. Zapewne nie wszystkie mają gwarowy rodowód, ale niewątpliwie ludowe słownictwo było inspiracją do tworzenia oficjalnej nomenklatury. Wydaje się, że także inne nazwy taksonomiczne – pomimo że nie zawsze mają potwierdzenie w dostępnych materiałach gwarowych – najprawdopodobniej mają proveniencję ludową, np. *lecicha* – nazwa utworzona za pomocą typowego gwarowego sufiksu *-icha*, tworzącego m.in. nazwy żeńskich nomina attributiva, czy też *oczobarwnica, ogonokleszcz, żagnica*. Widać więc, że nazwy opierające się na ludowym sposobie postrzegania świata były na tyle trafne, że mogły być wykorzystane w naukowym nazewnictwie owadów z rzędu Odonata.

Literatura

- Bernard R., 1995, *Fascynujący świat ważek*, „Salamandra. Internetowy magazyn przyrodniczy” I (2), <http://www.salamandra.sylaba.pl/magazyn/b02a03.html> (dostęp 16. 09. 2011).
- Boryś W., 1965, *Uwagi o kilku rzadszych wyrazach polskich. 1. pałątka i łątka, 2. swędra*, „Język Polski”, s. 12–15.
- Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Boryś W., Popowska-Taborska H., 2002, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. IV (P-S), Warszawa.
- Brückner A., 1989, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Budziszewska W., 1965, *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Cios S., 2006, *Ważki w literaturze polskiej z XVIII i XIX w.*, „Odonatrix” 2 (1), s. 12–17.
- Dziędzielewicz J., 1902, *Ważki Galicyi i przyległych krajów polskich*, Lwów.
- Gura A. V., 1997, *Simwoliika žiwotnych v slawjanskoj narodnoj tradicii*, Moskwa.
- Kozłowski M. W., 2008, *Owady Polski*, Warszawa.
- Linde S. B., 1858, *Słownik języka polskiego*, wyd. II, t. IV, Lwów.
- Linde S. B., 1860, *Słownik języka polskiego*, wyd. II, t. VI, Lwów.
- Mitchell F. L., Lasswell J. L., 2005, *A Dazzle of Dragonflies*, Texas.
- Mitzka W., 1953, *Deutscher Wortatlas*, t. II, Gießen.
- OLA 1988: *Obszczesławianskij lingwisticeskij atlas*, Serija leksiko-słowoobrazowatelnaja, wypusk 1. *Žiwotnyj mir*, Moskwa.
- Rzetelska-Feleszko E., 1969, *Odrębność leksykalna gwar środkowokaszubskich*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 8, s. 129–149.
- Sarot E. E., 1958, *Folklore of the dragonfly. A linguistic approach*, Roma.
- SJPDor – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
- Sławski F., 1952–1956, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. V, Kraków.
- SW – *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, Warszawa 1900–1935.
- Tyrpa A., 2011, *Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich*, Kraków.

Źródła

- AGM VII – Kowalska A., Strzyżewska-Zaremba A., 1985, *Atlas gwar mazowieckich*, t. VII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- AJK IV – *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, red. Stieber Z., z. IV, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967.

- B IV – Brzeziński W., *Słownictwo krajniackie. Słownik gwary wsi Podróżna w Złotowskim*, t. IV (Prz–T), Warszawa 1995.
- Budz – Budziszewska W., 1965, *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- DebGog – Deboveanu E., Gogolewski S., 1966, *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*, „*Język Polski*” XLVI, s. 113–131.
- GMalb II – Górnowicz H., 1973–1974, *Dialekt malborski*, t. II. *Słownik*, z. 1, 2, Gdańsk.
- GrKras – Greń Z., Krasowska H., *Słownik górali polskich na Bukowinie*, Warszawa 2008.
- Hilf – Hilferding A., 1862, *Ostatki Sławjan na jużnom beregu Baltijskiego morja*, Petersburg 1862.
- K III – Karłowicz J., 1903, *Słownik gwar polskich*, t. III, Kraków.
- KąśŚl – Kąś J., 2011, *Słownik gwary orawskiej*, t. I, II, Kraków.
- LSW II – Lorentz F., 1912, *Slovinzisches Wörterbuch*, t. II, Petersburg.
- Lud IX – Hradecka S., 1903, *Przyczynki do wierzeń ludu w Wierzbanowy, pow. Wieliczka*, „Lud. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie” IX, s. 64–68.
- MacŚl – Maciejewski J., 1969, *Słownik chełmińsko-dobrzyński (Siemoń, Dulsk)*, Toruń.
- MEIX – Kantor J., 1907, *Czarny Dunajec. Monografia etnograficzna*, „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne” IX, Kraków, s. 17–229.
- MPKJ I – Janczy W., 1904, *Gwara Sromowiec Wyżnich*, „Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie” I, Kraków, s. 51–87.
- Now – Nowak J. K., 2000, *Słownik gwary górali żywieckich*, Warszawa.
- PJPAN 11 – Kucała M., 1957, *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*, „Prace Językoznawcze Polskiej Akademii Nauk” 11, Wrocław.
- PJPAN 59 – Szymczak M., 1970, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łączymskim*, cz. VII, „Prace Językoznawcze Polskiej Akademii Nauk” 59, Wrocław.
- RŁTN XXII – Dejna K., 1976, *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego (E–J)*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, Łódź, s. 135–268.
- SCiesz – *Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Wronicz J., Ustroń 2010.
- SGOWM II – *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, red. Z. Stamirowska, t. II, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991.
- SGP, 1982–2010 – *Słownik gwar polskich*, oprac. przez Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie, t. I pod kier. M. Karasia, t. II–V pod kier. J. Reichana, t. VI–VII pod kier. J. Okoniowej, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, Kraków.
- SGŚ IX – *Słownik gwar śląskich*, red. B. Wyderka, Opole 2007.
- SKJ V – Dembowski B., 1894, *Słownik gwary podhalskiej*, „Sprawozdania Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. V, Kraków, s. 339–444.
- SłSych – Sychta B., *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I–VII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Kraków – (Gdańsk) 1967–1976.
- SO XIV – Tomaszewski A., 1935, *Mowa tzw. Mazurów wieleńskich*, „*Slavia Occidentalis*” XIV, s. 45–176.

- ŚG – Furgalińska J., 2010, *Ślónsko godka. Ilustrowany słownik dla Hanysów i Goroli*, Warszawa.
- TomGw – Tomaszewski A., 1930, *Gwara Łopienna i okolicy w północnej Wielkopolsce*.
- TomM – Tomaszewski A., 1934, *Mowa ludu wielkopolskiego. Charakterystyka ogólna*, Poznań.
- Zb V – Gustawicz B., 1881, *Podania, przesady, gadki i nazwy ludowe w dziedzinie przyrody*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” V, Kraków, s. 102–186.
- ZNUJ 18 – Zaręba A., 1960, *Słownik Starych Siołkowic w powiecie opolskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 18, Kraków.

Skróty nazw powiatów

białos – białostocki	krak – krakowski	pułt – pułtowski
biel-podl – bielski (Bielsk Pod- laski)	kras – krasnostawski	rac – raciborski
bił – biłgorajski	kroś – krośnieński	rad – radomski
brzez – brzeziński	kut – kutnowski	radomsz – radomszczański
byd – bydgoski	łęb – łęborski	raw-maz – rawski
byt – bytowski	łęcz – łączycki	ryb – rybnicki
chełmiń – chełmiński	łom – łomżyński	ryp – rypiński
chodz – chodzieski	łow – łowicki	rzesz – rzeszowski
chojn – chojnicki	mak-maz – makowski	sęp-kraj – sępoleński
ciech – ciechanowski	mal – malborski	sied – siedlecki
ciesz – cieszyński	miel – mielecki	siem – siemiatycki
czar – czarnkowski	mil – milicki	sier – sieradzki
częs – częstochowski	miń-maz – miński	sierp – sierpecki
gar – garwoliński	mław – mławski	ślup – ślupski
gdań – gdański	mog – mogileński	soch – sochaczewski
gnież – gnieźniński	myślen – myślenicki	st-gdań – starogardzki
graj – grajewski	n-dwor – nowodworski	sulech – sulechowski
gr-maz – grodziski	n-miej – nowomiejski	suw – suwalski
grój – grójecki	n-sąd – nowosądecki	syc – sycowski
grudz – grudziądzki	n-tar – nowotarski	szam – szamotulski
gtń – gostyński	opól – opolski	szt – sztumski
hrub – hrubieszowski	os-maz – ostrowski	szub – szubiński
iłż – iłżecki	ostroł – ostrołęcki	śrm – śremski
kar – kartuski	pias – piaseczyński	śr-wp – średzki
kiel – kielecki	pis – piski	świec – świecki
kłodz – kłodzki	płoc – płocki	tar-gór – tarnogórski
koln – kolneński	płoń – płoński	tarn – tarnowski
koniń – koniński	poz – poznański	tcz – tczewski
kościąg – kościański	prud – prudnicki	tor – toruński
kościer – kościerski	przas – przasnyski	trzeb – trzebnicki
koziel – kozielski	pszcz – pszczyński	tuch – tucholski
	p-tryb – piotrkowski	tur – turecki

wad – wadowicki
wąg – wągrowiecki
wej – wejherowski
węgr – węgrowski

włod – włodawski
wołom – wołomiński
wrzes – wrzesiński
wyrz – wyrzyski

złotow – złotowski
żyw – żywiecki

Some problems of the dialectal vocabulary – the polish folk names of dragonflies

(Summary)

This paper deals with the polish folk names of a dragonfly – an insect belonging to the order Odonata. Over 90 Polish dialectal names were gathered and analyzed here. The motivation of these names has been discussed in this paper. Moreover, the information about the geographical occurrence of these lexemes is given here.

As it has been appeared, these names mainly refer metaphorically to some typical morphological or behavioral characteristic feature of the dragonfly, for example samolot, lalka, szklarz. Some lexemes reflect also the folk beliefs. For example, there are names in which an association between the dragonfly and the snake is expressed – gadzia głowa, węzi pastuch. Generally, the names of a dragonfly in Polish dialects are culturally determined.